

науково-методична розробка. Київ: СПД Голосуй, 2008. 138 с.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики: монографія / під ред. О. В. Овчарук. Київ: К. І. С., 2004. 112 с.

5. Кудиркаєва О.В. Професійна підготовка майбутніх учителів музики на основі сучасних технологій арт-менеджменту: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2012. 190 с.

6. Лідстоун Дж. Сучасні методики формування навчальних програм з менеджменту культури і мистецтв. Арт-менеджмент: Все про мистецтво управління мистецтвом. Київ, 2007. № 1–2. С. 9–12.

7. Часник О. Навчальні програми з арт-менеджменту в університетах США. Історія та культура. URL: www.artsadministration.org.

8. Arts Management Network: The Network for Arts Administrators and Experts in the Creative Industries. URL: www.artsmanagement.net.

9. Boyatzis R. The competent manager. New York: Wiley, 2005. 406 p.

REFERENCES

1. Aktualni pytannia teorii i praktyky menedzhmentu (2010). [Current issues of management theory and practice]. Materialy I Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv i molodykh vchenykh, 17–19 bereznia 2010 r. Luhansk: SNU im. V. Dalia. 276 s.

2. Afanasieva, L. V. (2013). *Formuvannia profesiinnoi kompetentnosti maibutnix menedzheriv orhanizatsii u protsesi yvchennia profesino oriientovanykh dystsyplin* [Formation of professional competence of future managers of organizations in the process of studying professionally oriented disciplines]. Dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kirovohrad. 205 s.

3. Bezghin, O., Bernadska, H. (2008). *Aktualni pytannia pidhotovky fakhivtsiv z mystetskohoho menedzhmentu* [Actual issues of training specialists in art management]. Problemy mystetskoï osvity: Typolohichni kryterii ta naukovo-metodychna rozrobka. Kyiv: SPD Holosui. 138 s.

4. *Kompetentnisnyi pidkhd u suchasniï osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: biblioteka z osvithoi polityky.* (2004). [Competency-based approach in modern education: world experience and Ukrainian

perspectives: library on educational policy]. Monohrafiia pid red. O. V. Ovcharuk. Kyiv: K. I. S. 112 s.

5. Kulydyrkaieva, O.V. (2012). *Profesiina pidhotovka maibutnix uchyteliv muzyky na osnovi suchasnykh tekhnolohii art-menedzhmentu* [Professional training of future music teachers based on Modern Art management technologies]. Dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Luhansk. 190 s.

6. Lidstoun, Dzh. (2007). *Suchasni metodyky formuvannia navchalnykh prohrm z menedzhmentu kultury i mystetstv* [Modern methods of forming educational programs in the management of culture and arts]. Art-menedzhment: Vse pro mystetstvo upravlinnia mystetstvom. Kyiv. № 1–2. S. 9–12.

7. Chasnyk, O. *Navchalni prohramy z art-menedzhmentu v universytetakh SShA. Istoriiia ta kultura* [Art management training programs at US universities. History and culture]. URL: www.artsadministration.org.

8. Arts Management Network: The Network for Arts Administrators and Experts in the Creative Industries. URL: www.artsmanagement.net.

9. Boyatzis, R. (2005). The competent manager. New York: Wiley. 406 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТАТАРНИКОВА Анжелика Анатоліївна – доктор мистецтвознавства, доцент кафедри теоретичної та прикладної культурології Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової.

Наукові інтереси: процеси підготовки арт-менеджерів у сфері мистецької освіти, питання ціннісно-сміслових установок культури в освітньому континуумі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TATARNIKOVA Anzhelika Anatolievna – Doctor of Study of Art, Associate Professor of Theoretical and Applied Cultural Studies of the Odessa National Music Academy named after A.V. Nezhdanova.

Circle of scientific interests: training process for art managers in the field of art education, questions of value-semantic attitudes of culture in the educational continuum.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2022 р.

УДК 37.013-053.2(09)(477)“19”

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-204-79-84

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>
e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Усвідомлення історико-педагогічної спадщини минулого з метою відродження традицій просвітництва та

творчого використання їх у діяльності сучасних культурно-освітніх товариств зумовили науковий інтерес до досліджень просвітницької, наукової, педагогічної

діяльності громадських організацій України другої половини XIX – початку XX століття. Комплексне дослідження культурно-освітньої діяльності громадсько-просвітницьких товариств дасть можливість осмислити історико-педагогічний процес в Україні як цілісне й багатогранне явище, допоможе простежити наступність освітніх і просвітницьких ідей минувшини із сучасними науковими та освітніми концепціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В умовах постійних суспільно-політичних, економічних, та культурно-історичних трансформацій, характерних для історії України другої половини XIX – початку XX століття організація, діяльність і правонаступність наукових та просвітницьких закладів є цікавим простором для дослідників. Різні аспекти просвітницько-педагогічної діяльності громадських товариств, що діяли в Україні в означений період висвітлювалися у науковому доробку Л. Березівської [1], Г. Бобрицької [2], О. Борейка [3], О. Олізько [6], Н. Побірченко [8], О. Яциної [13] та ін. Автори досліджень прослідкували історію розвитку просвітницького руху на території сучасної України, обґрунтували причини поширення різних типів товариств, розкрили основні напрями їхньої діяльності в окремих регіонах України у другій половині XIX – на початку XX століття. Водночас історіографічний огляд наукової літератури засвідчив, що культурно-освітня діяльність громадських товариств потребує подальшого вивчення.

Мета статті – охарактеризувати культурно-освітню діяльність громадсько-просвітницьких товариств України другої половини XIX – початку XX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з другої половини XIX століття, благодійницький рух набув особливого поширення. Заможні люди особисто, а часом і цілими родинами, керуючись принципами гуманного ставлення до знедоленого народу, жертвували свої гроші або майно для заснування різних благодійних, а також освітніх закладів (притулків, шкіл, училищ, тощо). Розташовувались вони як у найманих приміщеннях, так і у власних будинках і отримували ім'я своїх засновників.

У другій половині XIX століття у багатьох містах України виникають громадські організації української інтелігенції – комітети грамоти, батьківські гуртки. Найбільшою була організація під назвою «Громада», при якій діяли комісії і відділення сприяння розвитку народної освіти. Члени Громад займалися дослідженням розвитку політичних й економічних проблем, брали участь у роботі органів місцевого самоврядування, сприяли

розвитку науки і письменства, порушували питання про національну освіту, навчання в школах і видання навчальної літератури українською мовою. Завдяки діяльності цих товариств та приватних осіб поширення набувають недільні школи для дітей і дорослих.

На захист виховання і навчання дітей народу виступають відомі українські письменники П. Грабовський, М. Коцюбинський, Леся Українка, І. Франко та ін. [9, с. 70].

З неминучими перешкодами, але наполегливо та систематично така діяльність тривала впродовж усієї другої половини XIX – початку XX століття з кожним роком вона ставала все помітнішою та відчутнішою, все більше поширювалася та якісно поглиблювалася, незважаючи на серйозну урядову протидію. Наполегливість громадськості змушувала уряд в окремих випадках поступатися їй. Проте це були скоріше виключення, ніж правило [8, с. 45].

Нову сторінку в історії українського просвітництва було розпочато завдяки діяльності у 30–40-х рр. XIX століття «Руської трійці» у Львові та Кирило-Мефодіївського товариства (1845–1847) у Києві [13, с. 29].

Кирило-Мефодіївське товариство об'єднало видатних представників українського народу: В. Білозерського, М. Гулака, М. Костомарова, П. Куліша, О. Марковича, Т. Шевченка та ін. На думку Н. Побірченко, ідеї товариства наклали відбиток на світоглядні переконання української інтелігенції середини XIX ст. З цього часу на території Наддніпрянської України, до складу якої входили Правобережжя, Лівобережжя, Слобожанщина й Південна Україна, виникали нелегальні гуртки, об'єднання, товариства, головним завданням яких було поширення освіти серед народу, пробудження його національної самосвідомості. Ці товариства незабаром стали називатися Громадами. Українські Громади взяли від кирило-мефодіївців ідеї народолюбства, українофільства й означили свою діяльність як науково-просвітницьку, культурологічну [8, с. 13].

Від початку заснування перших Громад – 1861 р. до 1907 р., коли вони трансформувались у товариства «Просвіти», громадівці ставили за мету формування національної свідомості та самосвідомості українського народу через просвітництво, поширення знань, освіти, навчання грамоти широких народних мас. Засобами досягнення цієї мети вони вважали організацію недільних шкіл з українською мовою викладання, етнографічні дослідження, поширення українського слова через друковані видання, створення українських підручників для народних шкіл, боротьбу за впровадження

української мови в навчальні заклади, за створення національної школи, а в цьому контексті – розвиток змісту, форм і методів навчання дітей та дорослих [8, с. 10].

Культурно-просвітницька й громадська робота серед населення, розуміння інтелігенцією стратегічної для українців мети – побудови національної школи, необхідність вирішення комплексу питань в освітньо-шкільній сфері – це головні чинники, що зумовили процес консолідації та активізації прогресивних педагогічних сил, виникнення у другій половині XIX століття такого суспільно-педагогічного явища, як учительський рух, що опирався на діяльність культурно-просвітницьких громадських організацій («Просвіта», Наукове товариство імені Т. Шевченка, «Учительська Громада» та ін.) [13, с. 29–30].

Показовою є діяльність Харківського товариства поширення в народі грамотності (1869–1920), під егідою якого було створено низку народних читалень і вчительських книгозбірень, організовано довідково-педагогічний комітет, який мав вести консультаційну діяльність як в самому товаристві, так і за його межами. На відміну від аналогічних комітетів і товариств, що спрямовували свою діяльність на розвиток позашкільної освіти, Харківське товариство поширення в народі грамотності, започатковане за ініціативи колективу громадських діячів, переважно професорів Харківського університету (Є. Гордеєнко, Д. Каченовського, О. Потебні, М. Бекетова) насамперед опікувалося відкриттям доступних для малозабезпечених верств населення народних шкіл та міських ремісничих училищ. Лише після того, як шкільництво перейшло до відомства міської влади та земств, розгорнулася діяльність з організації народних читань, відкриття народних бібліотек, видання літератури з актуальних питань народної освіти [4, с. 5–7].

У 1869 р. за ініціативи Харківського товариства поширення в народі грамотності було відкрито першу щоденну школу з учительською та учнівською бібліотеками. Член товариства М. Д. Лінда передав учительській бібліотеці зібрання книжок з методики та педагогіки і в подальшому продовжував поповнювати фонд новими виданнями [12, с. 30–32]. У 1871 р. за ініціативи Харківського товариства поширення в народі грамотності було відкрито 2 сільські бібліотеки-читальні (7 жовтня та 14 листопада 1871 р.) [12, с. 21].

Членами та активними діячами Харківського товариства розповсюдження в народі грамотності були М. Бекетов, О. Потебня, Д. Каченовський, Є. Гордієнко,

А. Стоянов, А. Брію, Г. Анненков, А. Вітте, В. Лук'янов. Відомості про діяльність цього товариства широко представлені в архівних джерелах та літературі того часу [2, с. 39].

Серед найбільших досягнень Єлисаветградської доброчинності в другій половині XIX – на початку XX століття щодо забезпечення різних верств населення як елементарними, так і спеціальними знаннями – багата й різнопланова діяльність Єлисаветградського товариства поширення грамотності та ремесел (1873–1914), яке на благодійних засадах здійснювало масштабну просвітницьку, педагогічну та освітянську роботу: сприяло заснуванню навчальних закладів, організовувало недільні читання літератури прогресивного спрямування, проводило значну освітню й організаційно-пропагандистську роботу серед населення та учнів навчальних закладів, влаштувало театральні вистави, концерти, художні виставки. Зусиллями товариства у місті було відкрито притулок для малолітніх бездомних дітей, перші дитячі садки, безплатну народну бібліотеку-читальню та громадську бібліотеку.

Під опікою Товариства розповсюдження грамотності і ремесел перебувало і Єлисаветградське безкоштовне ремісничо-грамотне училище (1867 р.), яке за своїм типом, програмами, майстерністю викладання було єдиним таким ремісничо-грамотним училищем не тільки в Єлисаветграді, а й в усій Російській імперії та порівняно з іншими початковими училищами було набагато кращим у навчальному та інших аспектах, а ремісничі відділення робили його взагалі винятковим серед тогочасних міських чи урядових повітових шкіл [10, с. 89].

Громадсько-просвітницька діяльність Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності та ремесел здійснювалась у різноманітних формах через наукову, видавничу, організаційну та педагогічну роботу. Члени товариства проводили театральні вистави, концерти, художні виставки, брали участь у різноманітних з'їздах та конгресах, залучали до діяльності товариства викладачів навчальних закладів. Зусиллями членів товариства у місті було відкрито притулок для малолітніх бездомних дітей, перші дитячі садки (1913 р.; 1915 р.), безплатну народну бібліотеку-читальню (1895 р.) та громадську бібліотеку (1899 р.) [10, с. 87].

Членами товариства була значна частина місцевої інтелігенції. Активна просвітницька й пропагандистська діяльність членів товариства відіграла провідну роль у поширенні освіти серед різних прошарків населення, сприяла розвитку шкільництва на території регіону. Значний внесок у пошкваллення роботи

товариства зробили Н. Бракер, П. Рябков, М. Федоровський та ін. З початку заснування члени товариства проводять політику розповсюдження та популяризації науки, культури, мистецтва та освіти у краї [6, с. 193].

Наприкінці XIX століття зміцнювалися зв'язки Києва з іншими губерніями України. Значну роль у цьому процесі відіграло засноване у 1882 р. Київське товариство грамотності, яке розгорнуло свою діяльність на території Київської, Подільської і Волинської губерній. Відділи товариства діяли також в Умані, Звенигородці, Фастові, Бердичеві, Шполі, Смілі, Литині, Чигирині, Немирові, Старокостянтиніві та Кам'янці-Подільському [1, с. 39].

Основними напрямками діяльності товариства були підтримка існуючих і відкриття нових народних училищ; створення при народних училищах класів для занять з дорослими; видання підручників та книг для широкого народного читання; призначення премій за кращі твори для освіти народних мас; забезпечення народних шкіл навчальними книгами за низькими цінами, а по можливості, і безкоштовно; влаштування при школах книжкових складів; формування сільських бібліотек; нагородження вчителів за якісну вчительську роботу в школах; надання грошової допомоги учням з найбільш бідних сімей.

У роботі товариства брали участь такі відомі громадські діячі, як В. Науменко (голова товариства з 1897 р.), Т. Лубенець, Леся Українка, М. Лисенко, Б. Грінченко, П. Житецький та ін. [3, с. 58].

О. Сухомлинська слушно зауважує, що західноукраїнські землі перетворилися в осередок розвитку української науки, культури, освіти, до якого потягнулися найкращі інтелектуальні сили. «В межах цього руху наддніпрянські діячі з часу створення львівської "Просвіти" стали брати безпосередню участь у її заходах, зокрема у активній видавничій діяльності. Тринадцять з них (В. Антонович, Б. Грінченко, М. Грушевський, П. Житецький, О. Кониський, М. Костомаров, М. Лисенко, І. Нечуй-Левицький, С. Русова, С. Сірополко, М. Старицький, В. Гарновський, Є. Чикаленко) були навіть обрані почесними членами цього товариства у Львові» [5, с. 63–64].

Ідея створення культурно-освітнього товариства «Просвіта» на Підкарпатській Русі визріла у грудні 1919 р. з ініціативи місцевої інтелігенції: Ю. Брацайка, А. Волошина, Г. Стрипського, А. Штефана, М. Творидла та інших активістів.

Соціально-політична ситуація на Підкарпатській Русі за міжвоєнного періоду спричинила створення численних громадських

організацій, з-поміж яких була «Просвіта» (1920–1939), яка послідовно відстоювала українську національну ідею в краї.

М. Творидло у «Звіті про діяльність "Просвіти" Підкарпатської Русі за період від 9 травня 1920 до 31 травня 1921 року» розкрив зміст дискусій, що супроводжував організаційні процеси заснування товариства. Так, великі дебати точилися на нараді з приводу таких питань, як користування консисторською й семінарською бібліотеками, котрі стали недоступні для інтелігентського загалу, щодо книгозбірень, потреби видавати популярні книжки, щодо хору та необхідності створення етнографічного музею, щодо праці інтелігенції серед народу [13, с. 46]. Від самого початку провід «Просвіти», «зважаючи на важкі наслідки багатовікового мадярського поневолення, обрав шлях демадризації, насамперед інтелігенції і духовенства, та протиставлення мертвим ідеям москвофілів і їх незрозумілій мові народної мови та культурних народних традицій» [11, с. 3–4].

Цілком закономірним було обговорення комітетом засновників «Просвіти» питань мови та правопису Статуту. Важливим у цьому контексті було рішення, що етимологічний правопис має бути таким, щоб не змінював ту мову, якою розмовляє народ Підкарпатської Русі. Цей факт дає підстави стверджувати, що однією з головних засад створення товариства була ідея народності, яка ґрунтувалася на спільності мови, території, культури народу Закарпаття.

Установчі збори товариства було призначено на 29 квітня 1920 р., але вони були зірвані галицькими та підкарпатськими русофілами. Продовження зборів відбулося 9 травня 1920 р. 119 делегатів одностайно ухвалили про створення крайового товариства «Просвіта», затвердили Статут, обрали голову, Головний відділ. Головою товариства став адвокат Ю. Брацайко, який очолював діяльність «Просвіти» до її ліквідації угорською владою у 1939 р. [13, с. 47].

Відповідно до Статуту головним результатом діяльності товариства були освітнє, культурне й економічне піднесення народу. Досягненню визначеної мети сприяли такі засоби: «видання й поширення книжок популярно-просвітнього, літературно-наукового й господарського змісту; закладання філій і читалень на статутах Товариства; ініціатива у заснуванні кооперативів; почин і ініціатива у створенні музичних і співочих товариств і гуртків, так званих сокольських, пожежних та гімнастичних; почин у створенні господарських та промислово-ремісничих товариств та шкіл, курсів; заснування бібліотек і музеїв та підтримка існуючих; ініціатива у створенні Центрального Національного Музею

Підкарпатської Русі; організація музично-декламаторських вечорниць та аматорських театрів; організація промислово-господарських та етнографічних виставок; проведення різноманітних заходів, що можуть спричинитися до піднесення просвіти й добробуту Підкарпатських Русинів» [13, с. 49].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, період другої половини XIX – початку XX століття був одним із найбільш складних та динамічних в історії вітчизняної освіти. Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу й ринкових відносин значно загострив підвищення вимог до загальноосвітньої та професійної підготовки. Відчутно активізувалася і громадська просвітницька діяльність, яка пропонувала нові, більш демократичні та прогресивні шляхи освітньої еволюції. Культурно-освітня діяльність громадськості в другій половині XIX – на початку XX століття набула надзвичайної актуальності та інтенсивності.

Встановлено, що громадсько-просвітницькі товариства відігравали значну роль у громадському, соціальному, культурному та освітньому житті в Україні у другій половині XIX – на початку XX століття. Вони мали схожу структуру, мету створення та носили демократичний характер. Успішність багатьох товариств, їх еволюція, визначались правильною організацією товариства та внеском окремих особистостей у їх діяльність. Активні діячі товариств намагалися спрямувати свою діяльність у русло поширення серед народу знань із різних наук, що сприяло не лише підвищенню загальної кількості грамотного населення, а й різнобічному розвитку особистості. Подальшого розгляду потребує внесок в становлення та розвиток громадсько-просвітницьких товариств України громадських діячів, педагогів-просвітників.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Березівська Л. Освітньо-виховна діяльність Київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.). Київ: Молодь, 1999. 191 с.
2. Бобрицька Г. Педагогічні погляди та громадсько-просвітницька діяльність Харківського математичного товариства кінця XIX – початку XX ст.: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2014. 231 с.
3. Борейко О. М. Просвітницько-педагогічна діяльність громадських товариств Волині (др. пол. XIX – поч. XX ст.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2004. 239 с.
4. Исторический обзор деятельности Харьковского Общества распространения в народе грамотности 1869–1909. Москва: Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1911. 261 с.
5. Нариси історії українського шкільництва 1905-1933: навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. К.: Заповіт, 1996. 304 с.

6. Олізько О. В. Внесок педагогів-просвітників у становлення та розвиток Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності та ремесел. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Випуск 190. С. 192–196.

7. Орищенко І. О. Формування фонду державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського: харківський період (1869–1926 рр.). *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. Київ, 2016. Вип. 5. С. 83–90.

8. Побірченко Н. С. Педагогічна й науково-просвітницька діяльність Громад у контексті суспільного руху Наддніпрянської України (друга половина XIX – початок XX століття): автореф. дис. д-ра пед. наук. Київ, 2001. 39 с.

9. Радул О. С. Історія педагогіки України: навчальний посібник. Харків, 2017. 216 с.

10. Філоненко О. В. Освіта Кіровоградщини (Єлисаветградщини) в наукових рефлексіях українських учених (друга половина XIX – XX століття): монографія. Харків: Мачулин, 2017. 412 с.

11. Федака П. Десять років відродженої «Просвіти» (1990–2000). Ужгород: «Два кольори», 2000. 44 с.

12. Харьковское Общество распространения в народе грамотности : отчет о деятельности Харьковского Общества распространения в народе грамотности за 1871 год / Харьк. О-во распространения в народе грамотности. Харьков, 1872. 24 с.

13. Яцина О. Педагогічна й культурно-освітня діяльність товариства «Просвіта» на Закарпатті (1920–1939 рр.): дис. канд. пед. наук.: 13.00.01. Ужгород, 2009 р. 279 с.

REFERENCES

1. Bereziv's'ka, L. (1999). *Osvitn'o-vykhovna diyal'nist' Kyiviv'kykh prosvitnyts'kykh tovarystv (druha polovyna XIX – poch. XX st.)* [Educational activity of Kyiv educational societies (second half of the XIX – beginning of the XX century)]. Kyiv: Molod'. 191 s.
2. Bobryts'ka, H. (2014). *Pedahohichni pohlyady ta hromads'ko-prosvitnyts'ka diyal'nist' Kharkivs'koho matematychnoho tovarystva kintsya XIX – pochatku XX st.* [Pedagogical views and social and educational activities of the Kharkiv Mathematical Society of the late XIX - early XX centuries]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. Kharkiv. 231 s.
3. Boreyko, O. M. (2004). *Prosvitnyts'ko-pedahohichna diyal'nist' hromads'kykh tovarystv Volyni (dr. pol. XIX – poch. XX st.)* [Educational and pedagogical activity of public societies of Volyn (second half of the XIX – early XX centuries)]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Zhytomyr. 239 s.
4. *Istoricheskiy obzor deyatel'nosti Khar'kovskogo Obshchestva rasprostraneniya v narode gramotnosti 1869–1909* (1911) [Historical review of the activities of the Kharkov Society for the Propagation of Literacy among the People 1869–1909]. Moskva: Tip. T-va I. D. Sytina. 261 s.
5. *Narysy istoriyi ukrayins'koho shkil'nytstva 1905–1933* [Essays on the history of Ukrainian schooling 1905–1933]: navch. posib. / za red. O. V. Sukhomlyns'koyi. K.: Zapovit, 1996. 304 s.

6. Oliz'ko, O. V. (2020). *Vnesok pedahohiv-prosvitnykiv u stanovlennya ta rozvytok Yelysavethrads'koho blahodiyneho tovarystva poshyrennya hramotnosti ta remesel* [The contribution of educators in the formation and development of the Yelisavetgrad Charitable Society for the Dissemination of Literacy and Crafts]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'ky: RVV TSDPU im. V. Vynnychenka. Vypusk 190. S. 192–196.*

7. Oryshchenko, I. O. (2016). *Formuvannya fondu derzhavnoyi naukovo-pedahohichnoyi biblioteki Ukrainy im. V. O. Sukhomlyns'koho: kharkivs'kyi period (1869–1926 pp.)* [Formation of the fund of the state scientific and pedagogical library of Ukraine named after V.O. Sukhomlinsky: Kharkiv period (1869–1926 pp.)]. *Naukovi pratsi Derzhavnoyi naukovo-pedahohichnoyi biblioteki Ukrainy imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Kyiv. Vyp. 5. S. 83–90.*

8. Pobirchenko, N. S. (2001). *Pedahohichna y naukovo-prosvitnyts'ka diyal'nist' Hromad u konteksti suspil'noho rukhu Naddniprovs'koyi Ukrainy (druga polovyna XIX – pochatok XX stolittya)* [Pedagogical and scientific-educational activity of Communities in the context of the social movement of the Dnieper Ukraine (second half of XIX – early XX century)]: avtoref. dys. d-ra ped. nauk. Kyiv. 39 s.

9. Radul, O. S. (2017). *Istoriya pedahohiky Ukrainy: navchal'nyu posibnyk* [History of pedagogy of Ukraine]. Kharkiv. 216 s.

10. Filonenko, O. V. (2017). *Osvita Kirovohradshchyny (Yelysavethradshchyny) v naukovykh refleksiyakh ukraïns'kykh uchenykh (druga polovyna XIX – XX stolittya)* [Education of Kirovograd region (Yelisavetgrad region) in scientific reflections of Ukrainian scientists (second half of the XIX – XX centuries)]. Kharkiv: Machulyn. 412 s.

11. Fedaka, P. (2020). *Desyat' rokiv vidrodzhenoyi «Prosvity» (1990–2000)* [Ten years of the revived

“Enlightenment” (1990–2000)]. Uzhhorod: «Dva kol'ory». 44 s.

12. *Khar'kovskoye Obshchestvo rasprostraneniya v narode gramotnosti : ochet o deyatelnosti Khar'kovskogo Obshchestva rasprostraneniya v narode gramotnosti za 1871 god* [Kharkov Society for the Propagation of Literacy among the People: a report on the activities of the Kharkov Society for the Propagation of Literacy among the People for 1871]. Khar'k. O-vo rasprostraneniya v narode gramotnosti. Khar'kov, 1872. 24 s.

13. Yatsyna, O. (2009). *Pedahohichna y kul'turno-osvitnya diyal'nist' tovarystva «Prosvita» na Zakarpatti (1920–1939 rr.)* [Pedagogical and cultural-educational activity of the society “Education” in Transcarpathia (1920–1939)]: 13.00.01. dys. kand. ped. nauk. Uzhhorod. 279 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток освіти й педагогічної думки в Україні у другій половині XIX – XX столітті.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FILONENKO Oksana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Pedagogics and Management in Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Teacher Training University.

Circle of scientific interests: development of education and pedagogics in Ukraine in the 2nd half of the 19th – 20th centuries.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2022 р.

УДК 37.017.7:373.3.014.68

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-204-84-90

АНДРОСОВА Наталя Миколаївна –

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Цentrальноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4642-1244>
e-mail: 15kirpota@gmail.com

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ГОТОВНОСТІ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ УЧНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КОУЧИНГОВИХ ТЕХНІК

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Врахування сучасних соціально-економічних умов в Україні передбачає підвищення вимог до професійних якостей фахівців різних галузей в цілому і педагогічних працівників зокрема. Професійний стандарт «Вчитель початкової школи закладу загальної середньої освіти» серед трудових функцій вчителя початкової школи вказує на функцію партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу, в

тому числі, з батьками молодших школярів, що передбачає здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства, розвинені уміння організувати діалог і полілог з учасниками освітнього процесу з повагою права людини на суспільні цінності, застосовувати в обговоренні освітніх, соціальних і життєвих проблем методики усвідомленого та емпатичного слухання, ненасильницької та безконфліктної комунікації, визначати і враховувати запити й очікування